

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THE PRINCIPLE OF
SAPPAYA IN THE SALAMICHAH COMMUNITY, NAI MUEANG SUBDISTRICT,
MUEANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

พระบุรีศรี ศรีสุข^{1*}, พระวัชรพุทธิบัณฑิต ปรีดา บัวเมือง¹, พระศรีวัชรสารบัณฑิต บัณฑิต ชรินทร์², ไพรัตน์ ฉิมหาต¹,
พระณัฐพงษ์ ไกรเทพ³, พระณัฐพงษ์ จันทรโร⁴, ปุญญาตา จงละเอียด¹, ธัชชนันท์ อิศรเดช⁵, ทิพย์วรรณ จันทร⁴,
พีระศิลป์ บุญทอง¹

Phra Buris Srisuk^{1*}, Phra Vajraphutthibundit Preeda Buamuang¹,
Phra Srivajarasarabundit Bundit Charin², Pairat Chimhat¹, Phra Nattapong Kraithap³,
Phra Natthaphong Janro⁴, Punyada Chongla-iad¹, Thatchanan Issaradet⁵, Tippawan Jantra⁴,
Phirasin Boonthong¹

¹คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

¹Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus,
Nakhon Si Thammarat, Thailand

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

²Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

³วิทยาลัยสงฆ์วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

³Nakhon Si Thammarat Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

⁴สำนักวิชาการวิทยาเขตนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

⁴Office of Academic Affairs, Nakhon Si Thammarat Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Nakhon Si Thammarat Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

⁵คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

⁵Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: burit.sri12@gmail.com

Received 20 May 2025; Revised 19 June 2025; Accepted 25 June 2025

บทคัดย่อ

ความเป็นมาและวัตถุประสงค์: ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกสบายให้กับประชาชนในประเทศ โดยนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ และได้บำรุงรักษาและพัฒนาให้มีสภาพดีเหมือนเดิม นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน สภาพของสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งหมด ทั้งที่เป็นวัตถุธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ธรรมชาติที่ยังคงเป็นไปในลักษณะอิงอาศัยกัน มนุษย์ได้อาศัยธรรมชาติจากการที่ธรรมชาติผลิตและ

สร้างความสมดุลในโลกใบนี้ตามกฎหมายของสากลจักรวาล การให้ความสำคัญธรรมชาติอย่างอิงอาศัยทางพุทธ มีคำกล่าวว่า รมณีสถานบ้าง สปปายะ และธรรมารมณฺ์ เนื่องด้วยชุมชนศาลามีชัยเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ชุมชนขาดพื้นที่ในการพักผ่อนและสูดอากาศบริสุทธิ์ มลพิษทางอากาศจากการจราจรที่หนาแน่น จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจจัดทำวิจัยโดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช และนำผลการพัฒนาต่อชุมชนศาลามีชัย เพื่อสร้างชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาในรูปแบบของหลักสปปายะต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย: เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี มีขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ อาวาสสปปายะ บุคคลสปปายะ อาหารสปปายะ และธรรมสปปายะ มีการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 298 คน จากประชากรทั้งหมด 1,323 คน และสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้บริหารเทศบาลนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน 2) กลุ่มผู้นำชุมชนศาลามีชัย จำนวน 5 คน 3) กลุ่มเจ้าอาวาส/พระสงฆ์วัดศาลามีชัย จำนวน 5 รูป และ 4) กลุ่มตัวแทนชาวบ้านชุมชนศาลามีชัย จำนวน 5 คน รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 20 รูป/คน

ผลการวิจัย: พบว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการนำหลักสปปายะทั้ง 4 ด้าน มาเป็นแนวทางหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และสามารถสังเคราะห์เป็นโมเดลองค์ความรู้ เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

ความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา: หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนศาลามีชัย คือ หลักสปปายะ 4 ได้แก่ อาวาสสปปายะ คือ การพัฒนาที่อยู่อาศัย บุคคลสปปายะ คือ การพัฒนาบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม อาหารสปปายะ คือ การพัฒนาการบริโภคสะดวก และธรรมสปปายะ คือ การพัฒนาอิริยาบถ ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุป: การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนศาลามีชัย ดำเนินการตามหลักสปปายะ โดยเน้นความสะอาด ร่มรื่น และเอื้อต่อการอยู่อาศัยอย่างสงบสุข ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ วัด และบ้านเรือน ให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสมดุลทั้งด้านกายภาพและจิตใจอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา, สิ่งแวดล้อม, ชุมชน, สปปายะ, จังหวัดนครศรีธรรมราช

Abstract

Background and Objective: At present, Thailand has developed more scientific and technological advancements to facilitate the convenience of its people by using natural resources and the environment without maintaining and developing them to remain in good condition as before. Day by day, the situation is getting more and more severe, affecting the people's livelihood and the state of the environment around them, both material and intangible, namely nature that is still dependent on each other; Humans rely on nature from nature's production and creating balance in this world according to the laws of the universe. According to Buddhism, the importance of nature in dependence was expressed in the terms "Ramaniyathana Bang Sappaya" and "Dhamma Ram." These words indicate that material nature and living things are directly and indirectly related to each other. Physically livable places affect the creation of good feelings and emotions in humans in a relational manner. The natural environment is the source of fundamental factors for human life. Since the Salamichai community is a large community located in the city area of Nakhon Si Thammarat Province, it is considered a frontier community of Nakhon Si Thammarat.

There are houses built close together densely. Environmental problems in the community have been continuously worsening. The community lacks space to relax and breathe fresh air and suffers from air pollution caused by heavy traffic. Based on the background and importance mentioned, the researcher is interested in conducting this study to develop the Salamichai community. To create a community with an environment that follows the principles of development based on the principle of Sappaya (Well-being).

Methodology: This was a mixed-method research study. The contents consist of 4 aspects: Awaasappàya abode supply, Puggalasappàya personal supply, Ahaarasappàya food supply, and Dhammasappàya Dhamma supply. The data were analyzed from questionnaires and interviews. Data were collected from 298 questionnaires out of a total population of 1,323 people, and in-depth interviews were conducted with key informants, divided into four groups: 1) Nakhon Si Thammarat Municipality executives, five people; 2) Salamichai community leaders, five people; 3) Salamichai temple abbots/monks, five people; and 4) Salamichai community representatives, five people, totaling 20 individuals.

Main Results: The study found that the environmental development based on the principle of Sappaya (Well-being) of Salamichai community, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, involves applying all four aspects of Sappaya (Well-being) as the main guideline for community environmental management and can be synthesized into a knowledge model that leads to the process of environmental development that was stable, prosperous, and sustainable.

Involvement to Buddhadhamma: The Buddhist principles used in environmental development of Salamichai community, Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, were four aspects of Sappaya (Well-being): Awaasappàya development of suitable housing; Puggalasappàya development of a suitable social environment; Ahaarasappàya development of appropriate and convenient consumption, and Dhammasappàya development of posture, which aligned with the principles of Buddhism and sustainable development.

Conclusions: The environmental development of the Salamichai community was carried out based on the principles of Sappaya (Well-being), emphasizing cleanliness, greenery, and a peaceful living environment. Local residents joined forces to improve public spaces, temples, and homes harmoniously with cultural traditions and nature. As a result, the community achieved a sustainable physical and mental balance.

Keywords: Development, Environment, Community, Sappaya, Nakhon Si Thammarat

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกสบายให้กับประชาชนในประเทศ โดยนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ และได้บำรุงรักษาและพัฒนาให้มีสภาพดีเหมือนเดิม นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น จากสภาพปัญหาดังกล่าวหากไม่มีการจัดการหรือการป้องกัน แก้ไข ก็ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในที่สุด (Bunyasiri, 2023) จากเหตุผลดังกล่าวองค์การสหประชาชาติจึงได้จัดประชุมว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ที่เมืองสต็อกโฮล์ม และได้มีการกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นครั้งแรกในเวที

ผู้นำโลก เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการปกป้องรักษา และทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น โดยให้มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาในทุกระดับทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบรวมทั้งสาธารณชนทั่วไป โดยใช้วิธีการศึกษาในสิ่งแวดล้อม การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการศึกษาเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ ความตระหนัก และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Jansamood, 2012)

สภาวะของสิ่งแวดล้อมรายรอบตัวทั้งหมด ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ธรรมชาติที่ยังคงเป็นไปในลักษณะอิงอาศัยกัน มนุษย์ได้อาศัยธรรมชาติจากการที่ธรรมชาติผลิตและสร้างความสมดุลในโลกใบนี้ ตามกฎของสากลจักรวาล สภาพแวดล้อมธรรมชาติทางวัตถุกล่าวอย่างง่าย คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ สภาวะทั้ง 4 ประเภทนี้ได้ รวมตัวในสรีระมนุษย์ ในฐานะมนุษย์เป็นหนึ่งในธรรมชาติ หากแต่มนุษย์มีธรรมชาติรู้สึกนึกคิด อันเป็น ธาตุรู้และความอยาก ซึ่งธาตุนี้ผลักดันให้มนุษย์ดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอด และพยายามสร้างความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครอง คุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจน ควบคุมและกำหนดมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยสวัสดิการและคุณภาพชีวิตประชาชน Chiangthong et al. (2024) สำหรับสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนศาลามีชัย อันเนื่องด้วยชุมชนศาลามีชัยเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนหน้าด่านของเมืองนครศรีธรรมราช มีบ้านเรือนปลูกติดกันอย่างหนาแน่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาหลัก ๆ คือ การจัดการขยะที่ไม่เหมาะสม มีขยะถูกทิ้งไม่เป็นที่ตามชอกชวยและพื้นที่ที่รกร้างส่งกลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวันและยุงลาย แม่น้ำ ลำคลองดำ เนื่องจากน้ำเสียจากครัวเรือนและร้านค้าถูกปล่อยลงโดยตรง โดยไม่มีการบำบัด น้ำจึงส่งกลิ่นเหม็น ขณะเดียวกัน พื้นที่สีเขียวที่เคยเป็นแหล่งพักผ่อนก็ถูกแทนที่ด้วยสิ่งปลูกสร้างอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนขาดพื้นที่ในการพักผ่อนและสูดอากาศบริสุทธิ์ มลพิษทางอากาศจากการจราจรที่หนาแน่นในบางช่วงเวลา ทำให้คุณภาพอากาศลดลง โดยเฉพาะในช่วงเช้าและเย็นที่ผู้คนต้องออกไปทำงานและกลับบ้าน ผู้นละอองจากถนนที่ไม่ได้รับการดูแลสะสมอยู่ตลอดแนวนน ผลกระทบจากปัญหาข้างต้นล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้านผู้อาศัยอยู่ในชุมชนศาลามีชัย และชุมชนรอบข้างทั้งทางร่างกายและจิตใจ ชุมชนศาลามีชัยจึงจำเป็นต้องเร่งรัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยอาศัยความร่วมมือของทั้งประชาชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับมาน่าอยู่เช่นเดิม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจในการทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้เกิดผลการพัฒนาต่อชุมชนศาลามีชัย เพื่อสร้างชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาในรูปแบบของหลักสัปปายะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่มีเนื้อหาตรงและสอดคล้องกับผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถาม (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองไปยังประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (Wongrat, 2021)

ประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในเขตชุมชนศาลามีชัย จำนวน 1,323 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และ

มอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 298 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร เทศบาลนครนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน กลุ่มผู้นำชุมชนศาลาไม้ชัย จำนวน 5 คน กลุ่มเจ้าอาวาส/พระสงฆ์ วัดศาลาไม้ชัย จำนวน 5 รูป และกลุ่มตัวแทนชาวบ้านชุมชนศาลาไม้ชัย จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลาไม้ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) โดยผู้วิจัยมีแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีข้อคำถามโดยละเอียดตามที่จัดเตรียมไว้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2567 - มีนาคม 2568 รวมระยะเวลา 4 เดือน ดังนี้ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นขั้นตอนรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1.1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูล 1.2) ผู้วิจัยเป็นผู้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้คำถามที่ถูกรวบรวมขึ้นมาไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องทางตรงและทางอ้อม และ 1.3) นำคำตอบและได้บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นำไปวิเคราะห์รวบรวมและเรียบเรียงรายละเอียดต่าง ๆ ให้มีความถูกต้อง สละสลวยมากยิ่งขึ้นและนำเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ 2) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 298 ชุด ไปแจกให้กับกลุ่มตัวอย่างก่อนการดำเนินการสนทนารวบรวมความคืบหน้าและแจ้งวัตถุประสงค์ อธิบายเหตุผลกับผู้ให้ข้อมูลแล้วเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามที่ต้องการ

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คือ รวบรวมคำตอบและข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาและเรียบเรียงให้มีความสละสลวย รัดกุมเข้าใจง่าย และแยกออกเป็นแต่ละด้านตามลำดับ และ 2) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แล้วผู้วิจัยนำมาจัดระบบตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปค่าสถิติพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไป ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ นำมาเรียบเรียงเนื้อหาในใจความให้มีความสละสลวย รัดกุมเข้าใจได้ง่ายและแยกออกไปเป็นแต่ละด้านตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลาไม้ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวิจัยบนรากฐานของการใช้หลักสัปปายะในการพัฒนา ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และถอดแบบความรู้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ รวมถึงการสร้างนวัตกรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลาไม้ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย (อาวาสสัปปายะ) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.38$) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาศูนย์รวมจิตใจที่เหมาะสม (บุคคลสัปปายะ) ($\bar{X} = 3.98$) ด้านการพัฒนาการบริโภคสะดวก (อาหารสัปปายะ) ($\bar{X} = 3.97$) และด้านการพัฒนาอิริยาบถ (ธรรมสัปปายะ) ($\bar{X} = 3.91$)

2. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลาไม้ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย (อาวาสสัปปายะ) พบว่า การพัฒนาให้พื้นที่อยู่อาศัยมีความเหมาะสม

และสะดวกสบายสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การพัฒนาอवासสัปปายะ ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้าน เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนานี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับ การสร้างอาคารบ้านเรือนที่มีความแข็งแรงและสวยงามเท่านั้น แต่ยังต้องพิจารณาถึงปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วย ในด้านการออกแบบและก่อสร้าง เน้นการใช้วัสดุที่มีคุณภาพ สามารถทนทาน ต่อสภาพอากาศและมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน รวมถึงการออกแบบที่เหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ Phra Ratcha Ratnamuni (1995) ได้วิจัยเรื่อง การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด ว่าการบริหาร กิจการคณะสงฆ์และงานพระศาสนาในด้านต่าง ๆ ของวัดแบ่งได้ 3 เรื่อง คือ การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด นอกจากนี้ ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุขให้มีความสัปปายะ 2 อย่าง คือ 1) อवासสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็น เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายใจ แก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ และ 2) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย ตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

3. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช ด้านการพัฒนาบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม (บุคคลสัปปายะ) พบว่า กระบวนการที่มุ่งเสริมสร้างความสมดุลทางจิตใจ ร่างกาย และสังคมของบุคคล เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและ ประสบความสำเร็จ การพัฒนาบุคคลในด้านนี้ต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเติบโตและการเรียนรู้ รวมทั้งเสริมสร้างทักษะในการจัดการกับความเครียด ความท้าทาย และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ในด้านการพัฒนาอารมณ์และจิตใจ บุคคลต้องมีการฝึกฝนความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และการสร้าง สมดุลระหว่างความคิดและการกระทำ การฝึกสมาธิ การพัฒนาทักษะในการฟังตนเองและผู้อื่น รวมถึงการรับรู้ และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและประสบความสำเร็จ ในการทำงานและชีวิตส่วนตัว เป็นต้น สอดคล้องกับ Phra Wirasak Chaiyathammo (2015) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ 7 : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีการจัดการวัดด้วยหลักสัปปายะ นั้นหมายถึง การสร้างสภาพเอื้อที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุน ต่อการศึกษาปฏิบัติ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ดีและการที่จะพัฒนานตนเองให้มีความเจริญตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย เกื้อหนุนสถานที่หรือบุคคล ซึ่งเป็นที่ที่สบายเหมาะสม เกื้อกูลกันโดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและ ประคับประคองรักษาสติปัญญา 7 อย่าง คือ อवास ที่อยู่โคจร ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร ภัตตาคารเรื่องพูดคุย ที่ส่งเสริมการปฏิบัติ บุคคล ผู้ที่อยู่ใกล้แล้วจิตผ่องใสสงบมั่นคง โภชนะอาหารอุตุอุณหภูมิจึงและสภาพแวดล้อม อิริยาบถเพื่อให้ออกกำลังกายเกิดความสงบและสันติสุข และสอดคล้องกับ Techarin (2024) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างฐานชุมชนที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการของรัฐที่ทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กร อาสาสมัครรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน ให้บรรลุ วัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

4. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช ด้านการพัฒนาการบริโภคสะดวก (อาหารสัปปายะ) พบว่า กระบวนการที่มุ่งเน้นให้ผู้บริโภค สามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยยังคงให้ความสำคัญกับคุณค่าทางโภชนาการและ ผลกระทบต่อสุขภาพ การพัฒนาในด้านนี้ ไม่ได้หมายถึง แค่การทำให้การบริโภคอาหารสะดวกขึ้นเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงการส่งเสริมสุขภาพในระยะยาวและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตที่เร่งรีบและ การทำงานที่หนักหน่วงทำให้การบริโภคอาหารที่สะดวกและรวดเร็วกลายเป็นสิ่งจำเป็น แต่การเลือกบริโภคอาหาร ที่สะดวกมากเกินไปอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพต่าง ๆ เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน และโรคหัวใจ ดังนั้น การพัฒนา

อาหารสัปปายะต้องให้ความสำคัญกับการเลือกวัตถุดิบที่ดีต่อสุขภาพ และการใช้กระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร เป็นต้น สอดคล้องกับ Phramaha Wichai Yatichayo (2013) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาวัดนาคน เป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ 1) ความพร้อมในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน 2) การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึงสถานที่ (อวาส) ที่ป็นทบาท (โคจรคาม) อาหาร (โภชนะ) บรรยากาส (อุตุ) ความพร้อมและความเข้าใจของบุคลากร (บุคคละ) และ 3) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและกระบวนการอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ภัสสะ)

5. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านการพัฒนาอิริยาบถ (ธรรมสัปปายะ) พบว่า การพัฒนาพฤติกรรมและท่าทางการดำเนินชีวิตในทิศทางที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการมีชีวิตที่มีความสุข สมดุล และสอดคล้องกับธรรมชาติ การพัฒนานี้ไม่เพียงแต่เป็นการปรับปรุงการกระทำภายนอกเท่านั้น แต่ยังมีความหมายลึกซึ้งในการพัฒนาจิตใจและความคิดให้มีความสงบ ร่มเย็น และมีปัญญาในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน การพัฒนาอิริยาบถที่ดีเริ่มต้นจากการฝึกฝนการมีสติในทุก ๆ การกระทำ ตั้งแต่การยืน เดิน นั่ง และนอน สิ่งเหล่านี้เป็นอิริยาบถพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติให้มีความระมัดระวังในแต่ละอิริยาบถจะช่วยสร้างจิตสำนึกที่ดีและการตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจ การเดินให้มั่นคง การนั่งให้ตรง การยืดหยุ่นและการผ่อนคลายตัวเองในขณะนอน ล้วนเป็นการฝึกฝนที่ช่วยให้ร่างกายไม่เกิดความเครียดและสามารถพักผ่อนในแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับ Phramaha Anucha Siriwanoo (2013) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาพระสงฆ์ กับการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาวัดเทพปฐมนาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยภาพรวมแล้วพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทด้านการพัฒนาในท้องถิ่นเสมอมา ด้วยการปรับใช้ภาระหน้าที่ทั้ง 6 ด้าน ซึ่งได้แก่ 1) การปกครอง พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสยังคงทำหน้าที่ดูแลกิจการในวัดเป็นสำคัญ 2) การศาสนศึกษา ให้การส่งเสริมการศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณรในวัด 3) การเผยแผ่ ตอรับนโยบายของมหาเถรสมาคม ทั้งของรัฐและของท้องถิ่น 4) การสาธารณูปการ ดำเนินการก่อสร้างศาสนสถานให้เพียงพอต่อพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป 5) การศึกษาสงเคราะห์ พระสงฆ์ที่มีศักยภาพด้านการสอนหลักธรรม มีบทบาทในการสอนจริยธรรมในสถานศึกษา และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ที่มีส่วนในการร่วมก่อสร้างสาธารณประโยชน์ที่สำคัญในชุมชน อย่างไรก็ตามหากเป็นพระสงฆ์ที่ไม่ใช่พระนักพัฒนาก็ดำเนินการพัฒนาไปตามบทบาทหน้าที่ที่ตนดำรงอยู่ บางรูปอยู่ในฐานะผู้ส่งเสริมบทบาท บางรูปอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติกร แต่หากเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาท่านจะดำเนินการเองโดยจัดทำในรูปโครงการ ส่งเสริมชุมชน มีทั้งมุ่งพัฒนารายได้ พัฒนาจริยธรรม และพัฒนาการศึกษา ส่วนบทบาทพระสงฆ์ วัดเทพปฐมนารามยังคงเป็นบทบาทตามลักษณะงานที่คณะสงฆ์กำหนดให้ โดยความโดดเด่น สอดคล้องกับ Yaot (2019) วิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดให้เป็น สัปปายะ ผลการวิจัยพบว่า จากความหมายในเชิงพุทธศาสตร์และนำมาบูรณาการกับข้อมูลสนามที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลแล้วนำมาสังเคราะห์ออกมาเป็นความหมายของสัปปายะในเชิงรูปธรรม เพื่อที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับยุคสมัยปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสัปปายะในที่นี้หมายถึง ความสบาย สภาพแวดล้อมหรือปัจจัยที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้เกิดความสบาย เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางโลกและทางธรรม เมื่อวัดมีความเป็นสัปปายะก็จะส่งผลให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มที่และยังทำให้ประชาชนมีความอยากเข้าวัดมากยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนก็จะดำเนินไปด้วยดีมากยิ่งขึ้นด้วย

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลาไม้ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้จากการวิจัย คือ สัปปายะศาลาไม้ชัย Model ซึ่งโมเดลนี้ สื่อถึงการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยยึดหลักสัปปายะควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีและยั่งยืน แสดงใน Figure 1 ดังนี้

Figure 1 Sappaya Salamitchai Model

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะนั้น ต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิต ทั้งร่างกายและจิตใจ สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่มี มุ่งเน้นให้ผู้คนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพได้อย่างรวดเร็วและสะดวก ให้ความรู้แก่ผู้บริโภคช่วยส่งเสริม พฤติกรรมการบริโภคที่มีคุณภาพ และฝึกฝนท่าทางและพฤติกรรมที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างความสงบและสมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ การยืน เดิน นั่ง และนอน อย่างมีสติช่วยส่งเสริมการมีสมาธิและการควบคุมอารมณ์ สร้างความสุขและความสงบในทุก ๆ ด้านของชีวิต รวมทั้งประเมินผลหลักการพัฒนานำมาเป็นแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้ง ชุมชนศาลาไม้ชัยได้พัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะอย่างต่อเนื่อง โดยด้าน อาวาสสัปปายะ มีการส่งเสริม ปรับปรุง ที่อยู่อาศัยให้สะอาด โปร่งโล่ง และปลอดภัย (เน้นความสะอาด ถูกสุขอนามัย) ด้านบุคคลสัปปายะ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีน้ำใจ และจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน (สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน) ด้านอาหารสัปปายะ เน้นการบริโภคอาหารสะอาด ปลอดภัย และ สร้างสุขภาพด้วยการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย (สร้างสุขภาพให้ถูกสุขลักษณะ) ส่วนด้านธรรมสัปปายะ

ชุมชนสนับสนุนการออกกำลังกาย ทำสมาธิ และสร้างพื้นที่สงบสำหรับผ่อนคลายใจ ช่วยให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน (เน้นความสงบให้เกิดทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ) ต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สรุปได้ว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สอดรับกับหลักธรรมตามหลักสัปปายะทั้ง 4 โดยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะของชุมชนศาลามีชัย ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน อย่างสมดุล เริ่มจาก ด้านอาวาสสัปปายะ ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงพื้นที่วัดและศาสนสถานให้สะอาด ร่มรื่น สงบ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและกิจกรรมทางศาสนา ส่วนด้านบุคคลสัปปายะ ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน ผ่านกิจกรรมจิตอาสาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างความสามัคคีและเอื้ออาทรในสังคม สำหรับ ด้านอาหารสัปปายะ ได้มีการส่งเสริมการบริโภคอาหารที่สะอาด ปลอดภัย และมีประโยชน์ พร้อมรณรงค์การใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นที่ปลูกแบบอินทรีย์ เพื่อลดการใช้สารเคมี และท้ายสุด ด้านธรรมสัปปายะ ชุมชนเน้นการเผยแพร่ธรรมะ ส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน และใช้ธรรมะเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้ จึงส่งผลให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน ทั้งทางกายภาพ จิตใจ และจิตวิญญาณ ข้อเสนอแนะสามารถนำเสนอได้ ดังนี้ 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบพื้นที่ตามหลักสัปปายะอย่างยั่งยืน พัฒนาสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายะควรเริ่มต้นจากฐานรากของชุมชน ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้าน พระสงฆ์ เยาวชน และผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการวางแผน ออกแบบ และตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ โดยไม่ละทิ้งแก่นแท้ของวัฒนธรรมและจิตวิญญาณในพื้นที่ และ 2) บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดสัปปายะในการสร้างเมืองน่าอยู่ ส่งเสริมการใช้วิถีธรรมชาติในการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน การจัดสิ่งแวดล้อมให้น่าพาสู่ความสงบทางใจ ทั้งนี้ ควรจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอย่างมีชีวิตชีวาและร่วมสมัย

References

- Bunyasiri, P. (2023). Life and environment. Bangkok: MAC Education.
- Chiangthong, J., Fuengfusakul, A. & Buadaeng, K. (2024). Sociology-Anthropology Chiang Mai : The first mission of the drive. Journal of Social Sciences, Chiang Mai University, 36(2), 12-31.
- Jansamood, C. (2012). Environmental Law : International agreements about Biodiversity. Journal of Political Science and Law, Kalasin Rajabhat University, 1(2), 47-62.
- Phra Ratcha Ratnamuni. (1995). The provision of public utilities and public welfare of the temple. Bangkok: Religious Printing House.
- Phra Wirasak Chaiyathammo. (2015). The Ways of The Management in Buddhist Temples for Peace According to Sappaya 7 : The Case Study of Wat Thannamlai, Suratthani Province. Journal of MCU Peace Studies, 3(2), 98-114.
- Phramaha Anucha Siriwanho. (2013). Monastic education and local development: A case study of Wat Theppoonaram, Tambon Tham Phra, Mueang District, Khon Kaen Province. [Master's dissertation, National Institute of Development Administration]. NIDA Wisdom Repository National Institute of Development Administration. <http://repository.nida.ac.th/handle/662723737/3070>.

- Phramaha Wichai Yatichayo. (2013). Study of the development of Wat Nak as a meditation center according to Buddhist scriptures. [Unpublished master's dissertation]. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok, Thailand.
- Techarin, P. (2024). The meaning of participation in development. Bangkok: Saksopa Printing.
- Wongrat, C. (2021). Techniques for using statistics for research. Bangkok: Chulalongkorn University Book Center.
- Yaot, S. (2019). Suitable Monastic Areas Development. Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU, 6(2), 200-208.